

Інна Червінська,

кандидат педагогічних наук, доцент,
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»
(м.Івано-Франківськ)

Inna Chervinska,

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor, Vasyl Stefanyk
Precarpathian National University
(Ivano-Frankivsk)

УДК 001.895:37

РОЗВИТОК ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА В СУЧАСНОМУ СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ГІРСЬКОЇ ШКОЛИ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ

THE DEVELOPMENT GIFTED PERSONALITY OF YOUNGER PUPILS IN THE MODERN SOCIO-CULTURAL ENVIRONMENT OF MOUNTAINS SCHOOLS IN UKRAINIAN CARPATHIANS

У статті розкриваються психолого-педагогічні умови розвитку обдарованої особистості молодшого школяра в соціокультурному середовищі гірської школи Українських Карпат. Автор аналізує провідні чинники, які впливають на розвиток обдарованої особистості.

Ключові слова: умови розвитку, обдарована особистість, молодший школяр, гірська школа, освітнє середовище

The article describes the psychological and pedagogical conditions of gifted person younger pupils in the educational environment of the mountain schools of the Ukrainian Carpathians. The author analyzes the key factors that influence the development of gifted individuals.

Keywords: conditions of at gift, personality, junior student, School of Mines, educational environment.

В статье раскрываются психолого-педагогические условия развития одаренной личности младшего школьника в образовательной среде горной школы Украинских Карпат. Автор анализирует факторы, влияющие на развитие одаренной личности.

Ключевые слова: условия развития, одаренная личность, младший школьник, горная школа, образовательная среда.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Соціально-економічні перетворення суспільства зумовили необхідність формування інтелектуального й духовного потенціалу нації. У зв'язку з цим робота з обдарованими дітьми визнана одним із пріоритетних напрямів в освіті на державному рівні.

Переорієнтація системи освіти на гуманістичні, особистісно орієнтовані та розвивальні освітні технології змінює ставлення до учнів, котрі виявляють неординарні здібності. Створюються освітні установи, навчальні та соціальні програми, громадські організації та фонди, провідною метою діяльності яких є виявлення, навчання і розвиток обдарованих дітей.

Поступово в громадській свідомості починає формуватися розуміння того, що перехід у сторіччя наукових технологій неможливий без збереження і примноження інтелектуального потенціалу країни.

Одним з найважливіших компонентів, що сприяють створенню і підтримці на високому рівні науково-технічного, політичного, культурного та управлінського потенціалу країни, є налагоджена система навчання обдарованих особистостей, формування інтелектуальної еліти, яка по суті задає темп розвитку науки, техніки, економіки, культури, визначає ефективність цього розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Проблема вивчення особливостей середовища та його роль у формуванні обдарованої особистості є комплексною і багатогранною. По-перше, це дослідження особистості та її соціального оточення. У цьому контексті варто відзначити, що розгляд особистості як об'єкта соціального аналізу здійснюється з давніх часів, але її широкомасштабне дослідження розпочинається з другої половини ХІХ століття, що пов'язано з появою теорій Д.Міда, Т.Парсон, які визначають особистість як соціально зумовлене «Я» людини, як результат соціалізації.

У психолого-педагогічній літературі проблема обдарованої особистості висвітлюється у працях науковців І.Аверіна, А.Асмолова, В.Чудновського, В.Шадрікова та ін. Значна кількість наукових досліджень присвячена власне феномену обдарованості людини. Її сутність та види, вікові характеристики представлені в працях зарубіжних учених (Дж.Гілфорд, Р.Кеттел, Дж.Рензуллі, Б.Тейлор, Дж.Фрімен та ін.). За останні роки помітно посилюється інтерес дослідників і до феномена «середовище», у зв'язку з проблемами соціалізації та адаптації зростаючої особистості до шкільного навчання (Б.Вітаєв, А. Капська, М. Лукашевич, А. Мудрик, В. Шадріков та ін.).

Дефініція «середовище» не має чіткого і однозначного визначення у світі науки. У педагогіці існують визначення «педагогічного середовища» і «середовища виховання». Так, дослідниця А.Василіук трактує поняття середовище як «цілісність екологічних, економічних, політичних, культурно-освітніх та інституційних процесів у їх взаємозв'язках і залежностях. У цьому розумінні середовище є простором, у якому суспільство реалізує різні форми діяльності, створюючи тим самим умови для задоволення матеріальних та духовних потреб» [1, с.43].

У сучасній психолого-педагогічній літературі сутнісні ознаки поняття «середовище» подають С. Сергеев, К. Ясперс, В. Ясвін, та ін. Набув поширення термін «освітнє середовище» (Є. Бондаревська, А.Лукіна, В.Веснін, І. Левицька, Л. Кепачевська, І. Улановська).

Так, А. Каташов узагальнює різноманітні підходи до визначення поняття «освітнє середовище навчального закладу» та розглядає його як сукупність духовно-матеріальних умов функціонування закладу освіти, що забезпечують саморозвиток вільної і активної особистості, реалізацію творчого потенціалу дитини. Освітнє середовище, на думку цього науковця, виступає функціональним і просторовим об'єднанням суб'єктів освіти, між якими встановлюються тісні різнопланові групові взаємозв'язки, і може розглядатися як модель соціокультурного простору, в якому відбувається становлення творчої особистості [3, с. 8]. К. Маковичі під середовищем розуміє ту чи іншу сукупність умов і впливів, що оточують людину [6].

Формування цілей статті (постановка завдання). Розкрити психолого-педагогічні умови розвитку творчої обдарованості особистості молодшого школяра в соціокультурному середовищі гірської школи Українських Карпат.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним з найбільш дискусійних питань, що стосуються проблеми обдарованих дітей, є питання про те, як часто проявляється дитяча обдарованість. Існують дві протилежні точки зору: «всі діти є обдарованими» і «обдаровані діти зустрічаються вкрай рідко». Прихильники однієї із них вважають, що до рівня обдарованої можна розвинути практично будь-яку здорову дитину за умови створення сприятливих умов. Для інших обдарованість – унікальне явище, і у цьому випадку основна увага приділяється пошуку обдарованих дітей.

Поняття інтелектуальної обдарованості головним чином пов'язано з високим рівнем розвитку здібностей. Здібності як антропологічне поняття характеризуються як «дані від природи», які потребують щоденного подальшого розвитку, «окультурення» та соціального «опрацювання».

Здібності – стійкі індивідуальні психічні властивості людини, які є необхідною внутрішньою умовою її успішної діяльності. Вони виявляються в тому, як людський індивід навчається, набуває певні знання, уміння і навички, освоює певні галузі діяльності, включається у творче життя суспільства [1]. У здібностях особистості зазвичай поєднуються природне й соціальне. Природною основою здібностей є задатки. Сукупність здібностей називають обдарованістю.

Визначальними у розвитку здібностей є умови життя і взаємодія з навколишнім середовищем, адже здібності особистості розвиваються в процесі засвоєння нею суспільного досвіду, виховання і навчання, в процесі ігрової творчої, спортивної та трудової діяльності. Здібності прийнято розділяти на загальні – такі, що виявляються у всякій діяльності, і спеціальні, характерні для певних її видів (математичні, технічні, музичні та ін.). Вищим ступенем розвитку здібностей особистості є талант. Талант (від грец. *talanton*) – високий рівень розвитку здібностей, насамперед спеціальних. Про наявність таланту слід судити за результатами діяльності, які мають відрізнятися принциповою новизною, оригінальністю підходу. Талант – це поєднання різного ступеня генетично зумовленої обдарованості з працею. Талант є обов'язковою підструктурою геніальності.

Творчість – продуктивна людська діяльність, здатна породжувати якісно нові матеріальні та духовні нові цінності суспільного значення. Розвиток творчого потенціалу діяльності є важливою умовою культурного прогресу суспільства і виховання людини. Ознаками творчості вважаються такі якості:

- уміння знаходити красу в оточуючому (математиці, кресленні, природі тощо);
- уміння виявляти проблеми, які потребують нагального розв'язання;
- здатність контрастно мислити у процесі пошуку нового рішення;
- готовність до ризику – сприйняття невдач як частини творчого пошуку та здатність і у невдачах знаходити позитивні зерна;
- об'єктивне сприйняття власної роботи, пошук критики на свою роботу;
- задоволення безпосередньо від власної роботи [7].

Дослідження показали, що ефективний розвиток дитини з ознаками обдарованості, талановитості, геніальності залежить від багатьох чинників та певних показників, які можна умовно розділити на «зовнішні» і «внутрішні». До зовнішніх показників відноситься система психолого-педагогічних умов, за яких має відбуватися навчання і розвиток дитини:

- раннє виявлення обдарованості;
- бажання батьків додатково навчати дитину, їх прагнення і готовність допомагати їй у процесі навчання;

- наявність кваліфікованої допомоги фахівця;
- створення сприятливих умов для розвитку;
- психологічна готовність до випереджального навчання.

Внутрішні показники – це рівень психофізичного розвитку дитини.

Добре володіння зазначеними показниками значно полегшить роботу педагогів у цій ділянці. Проте серед багатьох аспектів діяльності найбільш продуктивним є педагогічний напрям, згідно з яким обдарованість розглядається і розвивається переважно як загальна, універсальна здатність. А з віком ця здатність набуває все більше специфічних рис і певної предметної спрямованості. Тому головне педагогічне завдання за цього періоду зміщується з розвитку загальних здібностей до пошуку адекватного способу реалізації особистості в визначених видах діяльності.

Фахівці розглядають дитячу обдарованість ще в одному аспекті: наскільки вона в певний час проявлена дитиною. Проявлену, очевидну обдарованість, тобто помічену психологами, педагогами, батьками, називають «актуальною». І навпаки, обдарованість, яка не одразу помітна для оточуючих, називають «потенційною».

Досить часто обдаровані діти стають видатними дорослими, але це не завжди так. І навпаки, часто діти, які не проявили себе у дитинстві, досягали видатних результатів у зрілому віці (Альберт Ейнштейн, Дмитро Менделєєв, Моцарт, Рене Декарт, Ісаак Ньютон, Стів Джобс та багато інших). Давно помічено, що таланти є всюди і завжди там, де існують умови, сприятливі для їх розвитку (Г. Плеханов).

Природно, що в кожному випадку причини, за якими обдарованість залишалася непоміченою, різні, адже творчий потенціал може не проявлятися до певного часу. І таке часто трапляється за умови, коли батьки, педагоги та інші дорослі були неуважні до тонких рухів дитячої душі, їм не вистачило знань, у них не спрацювала інтуїція. Або, навпаки, в силу нерозуміння вони не помітили в дитині цих видатних потенційних можливостей і навіть розглядали прояви творчості, ініціативи як негативні властивості. А найбільш цінними вважали зовсім інші якості дитини.

А. Матюшкін висунув таку синтетичну структуру творчої обдарованості, включаючи до неї :

1) домінуючу роль пізнавальної мотивації;

2) дослідницьку творчу активність, що виражається в обговоренні нового у постановці та розв'язанні проблеми;

3) можливості прийняття оригінальних рішень;

4) можливості прогнозування та передбачення;

5) здатності до створення ідеальних еталонів, що забезпечують високі етичні, моральні, інтелектуальні оцінки [7].

При цьому А. Матюшкін наголошує, що обдарованість, талановитість необхідно пов'язувати з особливостями творчої діяльності, проявом творчості, функціонування «творчої людини».

Головним напрямом розвитку сучасної школи є загальнодержавна програма пошуку, практичної діагностики, навчання, виховання та розвитку обдарованих дітей, спрямована на підготовку творчої людини, талановитих фахівців.

Обдаровані діти мають стати предметом вивчення спеціальних дослідних інститутів, наукових установ, учених, педагогів-практиків, усієї громадськості. І цим повинні займатися не тільки психологія та педагогіка, але й генетика та ендокринологія.

Увага до обдарованої дитини не повинна обмежуватися лише періодом її навчання в школі. Досвід засвідчує, що значні труднощі обдаровані люди відчувають і в період професійного самовизначення, і надалі, у самому процесі творчості. Іншими словами, таланту для успішного розвитку потрібна постійна турбота всього суспільства. Дослідження П. Торренса показали, що обдаровані діти швидко проходять початкові рівні розвитку інтелекту і чинять опір всім видам нетворчих робіт. Це створює силу проблем, оцінюється педагогами як упертість, невміння чинити за усталеними зразками.

Сьогодні для роботи з обдарованими дітьми створюються спеціальні програми (програма випереджувального розвитку, розвивальне навчання, ранній розвиток особистості, інформаційні технології), спеціалізовані навчальні заклади (Івано-Франківська школа ліцей для обдарованих дітей із сільської місцевості, спортивна школа-інтернат, балетна школа-студія, школа раннього розвитку, школа творчості, школа мистецтв і таке інше). У багатьох країнах освітні установи перебудовуються в бік диференційованого та індивідуального навчання. Розробляються спеціальні комплексні навчальні програми, у рамках яких учень може навчатися більш вільно, аніж за звичайною програмою.

Дефініції «дитяча обдарованість», «обдаровані діти», «творча особистість» визначають неоднозначні підходи до організації навчально-виховної діяльності освітнього закладу. З одного боку, кожна дитина обдарована і провідне завдання педагогів полягає у розкритті інтелектуально-творчого потенціалу кожної дитини. З іншого боку, є категорія дітей, якісно відмінних від однолітків, які зазвичай вимагають організації особливого навчання, розвитку та виховання. Талановитий, обдарований учень – це особа з високим рівнем здібностей. Таких дітей зазвичай не потрібно змушувати вчитися, вони самі шукають собі діяльність – складну і творчу.

Школи мистецтв, гуртки різної спрямованості – особливі форми інтелектуальної, творчої діяльності, завдяки яким формуються позитивна мотивація до навчання, закладається фундамент для поглибленого вивчення наукових дисциплін. Обов'язковою умовою формування в дитини почуття успішності є її участь у різних конкурсах, інтелектуальних іграх, науково-практичних конференціях «Перші кроки в науку», «Я – дослідник» тощо.

Учитель у своїй професійній діяльності з обдарованою особистістю повинен урахувати чинники природного та соціального середовища розвитку дитини, надавати їм цільову спрямованість, тим самим створювати позитивне виховне середовище. Відомі різні шляхи створення виховного середовища. Та найбільш ефективними є такі:

- педагог за допомогою педагогічних прийомів звертає увагу на наявні природні та соціальні чинники (спостереження, роз'яснення, бесіда, анкетування, етичні оцінки тощо);
- педагог моделює спеціальні виховні ситуації в природному та соціальному середовищі.

Ось чому створення виховного соціокультурного середовища – одне з головних стратегічних напрямів в організації та методиці виховання зростаючої особистості, адже соціокультурне середовище – це конкретний, даний кожній дитині соціальний простір, за допомогою якого вона включається в культурні зв'язки суспільства і де набуває перший досвід самостійної культурної діяльності, це сукупність різних умов виховання: у сім'ї, в школі, в культурному середовищі регіону чи міста, країни загалом. За таких умов особистість живе, діє і розвивається в багатогранному соціокультурному середовищі, яке стимулює її культурний саморозвиток і сприяє самоактуалізації.

Традиційна освіта, яка здобувається в сучасних навчальних закладах, є певною складовою частиною соціокультурного середовища, у якому зростає школяр. Вона не повинна бути сталою, а змінюватися відповідно до змін самого середовища.

Проведені дослідження, опрацювання наукової літератури, аналіз досвіду педагогів-новаторів, яскраві життєві приклади творчих особистостей, вихідців з гірської місцевості, вивчення передового педагогічного досвіду учителів гірської місцевості дозволяють стверджувати, що освітній простір гірської школи як приклад інноваційного варіативного освітнього середовища сприяє розвитку і становленню обдарованості як універсального складника особистості, корінних здібностей, які можуть бути реалізовані надзвичайно пластично, тобто проявити себе в різних сферах її майбутньої життєдіяльності.

Інакше кажучи, простір гірської школи – освітнє середовище особливого виду, в якому, окрім звичайних знань, навичок і умінь, до пріоритетних завдань відносять широке коло творчих здібностей дитини до науки, до мистецтва, до техніки, у сфері соціальної активності та управління. Школа такого типу не замикається на повідомленні формальних знань або задоволенні індивідуальних інтересів дітей. Навчання, виховання, розвиток у такому освітньому просторі зосереджується на самій особистості, на витокі її творчих здібностей – інтелекту в широкому сенсі, психологічному, емоційному і духовному формуванні особистості, з її особливим світобаченням, стосунками з оточуючими людьми та соціумом.

Знання та вміння, набуті в такому особливому освітньому просторі, де культивуються розвиток дитячої обдарованості, що концентрується в особливих компетенціях, які не зводяться до строго кодифікованих надбань та якостей дитини (танцює, розв'язує творчі завдання, грає на музичних інструментах, вишиває, різьбить по дереву тощо), є сталими. Вони зазвичай проявляються в готовності реалізувати свій потенціал у різних сферах творчості та практичної діяльності, в «загальнолюдській» компетенції, у потребі створення інтелектуального середовища, різнобічної інформаційної бази, що включає в себе широкий тезаурус визначень, читацьку культуру. При цьому саме спрямованість особистості, система цінностей та життєвих орієнтацій сприяють розвитку здібностей і визначають, як буде зреалізований її потенціал.

Соціокультурне середовище освіти (в широкому сенсі слова, куди включається і процес виховання) – це сукупність взаємопов'язаних економічних, соціальних і культурних ставлень до освіти, наявність та сам зміст яких дозволяє особистості продуктивно діяти і самоорганізовуватися, саморозвиватися, оновлюватися, змінюватися і, своєю чергою, впливати на соціальні процеси. Цей вплив тим вищий, чим вища культура освіти і виховання [9, с. 185].

Соціокультурне середовище – це сукупність суспільних, матеріальних і духовних умов, факторів, відносин тощо, в яких існує особистість і які так чи інакше впливають на її свідомість, поведінку та діяльність. Вплив соціокультурного середовища на особистість та її подальший розвиток здійснюється через мікросередовище (клас, групу дітей, сім'ю, друзів неформальну групу), безпосереднє соціальне середовище, що є сполучною ланкою між особистістю і суспільством.

Задля успішного становлення обдарованої особистості необхідно також урахувати особливості, що склалися в сучасному соціокультурному середовищі. Назвемо їх сучасними реаліями дитинства. До сучасних реалій дитинства відносять економічні, політичні, соціальні, культурні та моральні.

Економічні реалії. Майнове розшарування дітей як наслідок майнового розшарування суспільства Підміна товариських взаємин стосунками «купівлі-продажу». Роздуті потреби в матеріальній сфері за відсутності духовних потреб. Вимушена трудова діяльність деяких дітей.

Політичні реалії сьогодення. Панування в дитячому середовищі невпевненості в майбутньому, зацикленості на негативному, відсутність політико-економічних орієнтирів. Відхід у неформальні молодіжні об'єднання асоціального спрямування з негативними проявами.

Соціальні реалії. Зниження рівня життя. Зростання захворюваності та збільшення випадків дитячої смертності, безпритульність, рання наркоманія та зростання злочинності серед дітей шкільного віку.

Культурні реалії. Втрата пріоритетів та цінностей національної культури. Негативний вплив засобів масової інформації. Руйнування системи дитячих позашкільних виховних установ.

Моральні реалії. Відбулася значна переоцінка цінностей. Орієнтація молоді на культ сили та насильства, моральна розкутість. Відхід від реального життя у віртуальний світ.

Виявлення, підтримка, розвиток і соціалізація обдарованих дітей стають одними із пріоритетних завдань сучасної школи. Проблема обдарованості в системі освіти розв'язується шляхом створення спеціальних шкіл для обдарованих і талановитих дітей або ж відкриття спеціальних класів для обдарованих учнів. Проте є й інший варіант розв'язання цієї проблеми – не ізолювати обдаровану дитину з природного для неї середовища, а навчати і виховувати, не виводячи її з колективу однолітків, створивши умови для розвитку і реалізації всіх творчих здібностей, що й успішно здійснюють у багатьох навчальних закладах Прикарпаття.

Відомий український педагог В.Сухомлинський розглядав особистість, що формується, як самоцінність, висуваючи головною метою виховання вільний розвиток дитини як активної особистості. Гуманізм навчання і виховання педагог убачав у створенні для дитини умов, спрямованих на розвиток творчої індивідуальності учня, ставленні до нього як до мети, а не засобу, у подоланні всіх видів відчуження, відсутності зневаги до відмінностей у біофізіологічних і психічних можливостях школярів.

Проблема розвитку обдарованої особистості посідає чільне місце в педагогічній спадщині видатного вченого-практика. Розв'язуючи її, В.Сухомлинський виходив з необхідності враховувати, з одного боку, своєрідність розвитку кожної індивідуальності (характер, темперамент, розум, інтереси, бажання, емоції й ін.), а з іншого – ті соціально-суспільні стосунки, у яких відбувається розвиток дитини (родина, вулиця, село, друзі, праця, тобто її мікросередовище). Ідея всієї педагогічної системи В.Сухомлинського – розвиток самодіяльності, ініціативи і творчих задатків у дитини.

Обдарована дитина – це дитина, яка виділяється яскравими та очевидними, іноді видатними досягненнями (або ж має внутрішні задатки для таких досягнень) у тому чи іншому виді діяльності. Таким чином, обдаровані діти:

- мають вищі порівняно з більшістю однолітків інтелектуальні здібності, сприйнятливості до навчання, творчі можливості та прояви;
- мають домінуючу, активну, постійну пізнавальну потребу;
- відчують радість від розумової праці;
- їм властива висока швидкість розвитку інтелектуальної та творчої сфер, глибина і нетрадиційність мислення.

Однак за несприятливих умов навчання і виховання на певному етапі їх розвитку можуть бути розкриті не всі ознаки обдарованості.

Для розвитку творчої обдарованості особистості молодшого школяра необхідно розробити систему заходів цілісної виховної системи, включених в освітню модель гірської школи. Тому під час створення інноваційної моделі освітнього середовища навчального закладу необхідно врахувати вікові та індивідуальні особливості розвитку школярів, що дозволить їм легше орієнтуватися в освітньому просторі і краще адаптуватися до нових видів діяльності. Це дасть можливість учням вибирати вже готову або ж самостійно моделювати свою освітню траєкторію розвитку.

Прикладом такого навчального середовища творчого розвитку є виховна система гірської Яворівської загальноосвітньої школи, створеної Народним учителем України – П. Лосюком, де ключовою фігурою всього навчально-виховного процесу є дитина з її активністю, інтересами, індивідуальними творчими здібностями. У такій школі, за твердженням відомого педагога-класика В.Сухомлинського, «кожна людина вже в роки дитинства й особливо в отрочстві і ранній юності має осягти щастя повноти свого духовного життя, радість праці та творчості» [10].

Поступовий відхід системи освіти від «орієнтації на середнього учня» і розуміння можливості виховання майбутнього творця на освітньому «конвеєрі» все більше усвідомлюється і змушує шукати нові форми роботи з обдарованими і талановитими дітьми. Важливою умовою для розвитку обдарованої особистості школяра є застосування інноваційних форм роботи, серед яких варто відзначити:

- використання в навчально-виховному процесі особистісно орієнтованого підходу, елементів диференційованого навчання, проведення нестандартних уроків;
- додаткові заняття з обдарованими учнями, підготовка до олімпіад, проведення інтелектуальних ігор, дискусій, консультацій, тренінгових занять;
- відвідування предметних і творчих гуртків за здібностями, а також спортивних секцій за інтересами;
- використання сучасних засобів інформації (Інтернет, медіатека, комп'ютерні ігри з предметів, електронна енциклопедія);
- впровадження до навчальних закладів гірського регіону дистанційного навчання.

Найефективнішим способом розв'язання зазначеної проблеми є, на наш погляд, реалізація спеціальних програм навчання, які відповідали б потребам і можливостям цієї категорії учнів і могли б забезпечити подальший розвиток обдарованості.

Здійснюючи зазначені види діяльності, обдаровані діти реалізують багато завдань з різною метою. Так, у навчальній діяльності розв'язуються навчально-тренувальні завдання для того, щоб оволодіти певними уміннями, засвоїти те чи інше правило. У творчій діяльності – пошуково-творчі завдання, які сприяють розвитку здібностей дитини. Тому, якщо у процесі навчальної діяльності формується вміння вчитися, то під час творчої діяльності формується загальна здатність шукати і знаходити нові рішення, незвичайні способи досягнення необхідного результату, нові підходи до розгляду запропонованої ситуації. Якщо ж говорити про реальний стан

сучасних загальноосвітніх шкіл у гірській місцевості, то слід зазначити, що основне місце в її діяльності все ще продовжує посідати пізнавальна діяльність школярів, а не творча.

Роботу з обдарованими учнями слід розпочинати вже з початкових класів загальноосвітньої школи, адже відомо, що маленькі діти наділені від народження певними задатками і здібностями, однак не всі вони успішно розвиваються. Нерозкриті можливості поступово згасають, якщо їх не використовують за призначенням, унаслідок чого, за даними науковців, відсоток обдарованих дітей з роками різко знижується: якщо в дев'ятирічному віці їх приблизно 60-70%, то до 14 років – 30-40%, а вже до 17 років – 15-20% [5]. Наведені дані спонукають до роздумів.

Життя людей за умов високогір'я впливає на формування їх характеру, спілкування та діяльність, сприяє розвитку творчих здібностей. Особливості поведінки мешканців цього регіону зумовлені специфікою гірського соціокультурного середовища. Для того щоб молодій людині досягти визначених завдань, добитися певного успіху, необхідно насамперед жити за законами природи. Мешканці гірських районів з раннього дитинства майстерно володіють різноманітними промислами та ремеслами, ведуть натуральний спосіб життя, користуються специфічними для гірської місцевості прийомами життєзабезпечення, добре знають лікарські рослини та цілющі властивості їх застосування у народній медицині, тобто намагаються жити за неписаними законами природи та у невід'ємній близькості з нею. У цьому аспекті педагогам потрібно якомога ефективніше використовувати ці зв'язки для розвитку обдарованості та творчості [12].

Ураховуючи зазначені умови, педагогічним колективам навчальних закладів необхідно вибудовувати виховну систему школи в тісній взаємодії з природними чинниками, не порушуючи багатовіковий зв'язок людини з природою. У життя освітньої установи повинно ввійти навчання без примусу, мають утілюватися ідеї вільного вибору, колективної творчої праці вчителів, батьків, учнів та громадських організацій.

Провідним засобом розвитку обдарованої особистості повинна стати творча діяльність учнів – активне ставлення їх до суспільного життя і безпосередня участь у ньому. Це, зокрема, інформаційна діяльність різновікових загонів (огляди подій суспільного життя країни, краю, села), краєзнавча, пошуково-дослідницька та героїко-патріотична робота (участь школярів у пошукових групах, екскурсіях, зустрічах зі старожилами, створення літописів історії свого села, збирання легенд, пісень, переказів, казок, колядок, особиста участь у роботі різноманітних гуртків, фольклорних ансамблів, підготовка доповідей, наукових розвідок, текстів екскурсій музеями та історичними місцями краю).

Висновки і перспективи подальших розвідок. Психолого-педагогічними умовами розвитку обдарованої особистості є створення творчого середовища для виявлення обдарованих дітей у кожній загальноосвітній школі гірського регіону Українських Карпат. З цією метою учням потрібно надати можливість навчатися в заочних, очно-заочних і дистанційних школах, що дозволить їм незалежно від місця проживання засвоювати програми профільної підготовки. Варто розвивати систему олімпіад та конкурсів школярів, практику додаткової освіти, відпрацьовувати механізми врахування індивідуальних досягнень учнів при прийомі до ВНЗ.

Одночасно слід розвивати систему підтримки талановитих дітей. Це, передовсім, створення нових освітніх установ цілодобового перебування учнів. Необхідно поширювати наявний досвід діяльності фізико-математичних шкіл та інтернатів при багатьох класичних університетах. А для учнів, які виявили свої таланти в різних галузях знань та творчої діяльності, треба організовувати літні і зимові школи, конференції, семінари та інші заходи, що сприятимуть розвитку обдарованих дітей. Перспективи подальших наукових розвідок пов'язуємо із проблемою підготовки вчителя до роботи з обдарованими дітьми.

1. Василюк А. Педагогічний словник-лексикон: Англ.-укр., укр.-англ. / Алла Василюк. – Ніжин: Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя, 2004. – 1045 с..
2. Іванюк Г.І. Вплив культурологічних чинників на діяльність сільської школи / Г. І. Іванюк // Початкова школа. – 2008. - №9. – С.12-14.
3. Каташов А. І. Педагогічні основи розвитку інноваційного освітнього середовища сучасного ліцею: автореф. дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.01 / А. І. Каташов. – Луганськ, 2001. – 20 с.
4. Кузь В.Г. Учитель, школа – пріоритети XXI століття / В.Г. Кузь // Дайджест. - 2003. – №1. – С.112-116.
5. Кісіль М. В. Простір освіти з точки зору її основного суб'єкта / М. В. Кісіль // Вісник Черкаського університету. – 2006. – Серія «Педагогічні науки». - Вип. 88. – С. 138-141.
6. Лейтес Н.С. Возрастная одаренность и индивидуальные различия / Н.С.Лейтес. - М.: Издательство «Института практической психологии», Воронеж: НПО «МОДЭК», 2011. – 248 с.
7. Матюшкин А.М. Загадки одаренности / А.М.Матюшкин. - М., 1992. – 286 с.
8. Мистецтво життєтворчості особистості: Науково-методичний посібник. – К.: Інститут змісту і методів навчання. – 1997. – Т.2. – 936 с.
9. Соціолого-педагогічний словник / Уклад.: С. У. Гончаренко, В. В. Радул, М. М. Дубінка та ін./ За ред. В. В. Радула. – К., 2004. – 1088 с.
10. Палчевський С. С. Педагогіка: Навч. посіб. / С. С.Палчевський. – К.: Каравелла, 2008. – 664 с.
11. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в п'яти томах / Василь Олександрович Сухомлинський. – К.: Рад. школа, 1976. – Т.1. – 654 с.
12. Червінська І.Б. Вплив соціокультурного середовища на формування духовної культури особистості / І.Б.Червінська // Гірська школа Українських Карпат. – 2009. – № 4-5. – С.332-338.